

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 8. augusta 1857.

Največje potrebe našega kmetijstva.

Govor gosp. prof. dr. Hlubek-a v velikem kmetijskem zboru na Dunaji 15. maja 1857.

(Dalje.)

Lani je dunajska kmetijska družba, ktera danes 50letno obletnico praznuje, izpisala vprašanje: „Kako bi bilo mogoče, da bi dežele našega cesarstva sisame izrejevale toliko goveje živine kolikor je potrebujejo in da bi potem treba ne bilo iz ptujih dežel si je kupovati?“ — Niso mi sicer znani odgovori na to vprašanje, al to dobro vém, da nobeden ni rešil te zastavice, ako ni klical o tej potrebi višje vlade na pomoč. Mi nismo v stanu odverniti devetogubnice (goveje kuge), za ktero vsako leto toliko živine v nekterih deželah našega cesarstva pocépa, — pa tudi je ne moremo hitro nadomestiti kar je je poginilo. Višja vlada mora pomagati, sicer je vés naš trud zastonj, in saj nekoliko pomoč o tem bi bila po mojih mislih, da bi se cena solí znižala. Že veliko veliko let se čuje glas: „dajte nam živinsko sol dober kup!“ al ta glas ni bil še uslišan, ker od ene strani nekteri učeni možaki terdijo, da živina ne potrebuje solí, ker je že tako dosti v klaji dobiva, in ker se od druge strani vlada boji, da bi si potem državni dohodki preveč ne pomanjšali.

Al prašajmo te učene možake: če je v rastlinah toliko solí, kakor pravijo, zakaj pa oni z svojih miz ne pahnejo solnjakov, ker v tistih žlahnejših rastlinah, ki jih oni na mizo dobé, je vendar gotovo več solí kakor v klaji, ki jo uboga živina vživa? Vprašajmo jih: zakaj je modri Stvarnik tričeterinke poversja naše zemlje osolil, obdavšijo z morji, katerih voda je slana? Vprašajmo kmetovavce tistih nesrečnih dežel, v katerih skor vsako leto goveja kuga razsaja: s čim odvrčajo še najbolj to bolezen? Vprašajmo kmetovavce goratih krajev, kjer je bolezen v gobcu in na parkljih tako rekoč domá: s čim to belezen najbolj ozdravljajo?

Na vse to vprašanje bomo dobili odgovor s soljo. Da neizmerna voda, ktero je Stvarnik v morja vlil, ne gnije, jo je osolil, — da nam meso, slanina (špeh) itd. ne gnije, jih solimo, — da mnogotere nevarne živinsk bolezní odvernemo ali že začete ozdravimo, kakor so, na priliko, čerm (metlaji ali vrančni prisad), goveja kuga, bolezen v gobcu in na parkljih itd., dajemo živini kislin ali pa tudi kuhinske solí. Kemija nas uči, da prosta solna kislina in kuhinska sol ste v želodcu tiste imenitne stvari, ktere v ti veliki kuhinji življenja prekuhujete, kar je živina povžila. S pomočjo solí se zboljša najslabejša klaja in popravi spri-dena, sol naredí živini več mleka, več mesa, več mastí — sol je tedaj ena pglavitnih podpor živinoreje in s soljo se dá deloma rešiti tista zastavica, od ktere smo gori rekli, da jo je slavna dunajska družba uganiti dala.

Iz ust kmetovavcov bomo dalje slišali, da je gnoj veliko bolji, ako živina solí dobiva, in vinorejci nam bojo poterdili, da je celó vino bolje, če so se vinogradi s takim gnojem gnojili, — za tega voljo so že v starodavnih časih gospodarji svoje zemljiša s soljo potresali, potresali so s soljo pa tudi grojzdje in sadje, preden so vino iz njega prešali.

Vprašajmo kemijo: iz česa se redé rastline? in slišali bomo, da kislina (ogeljna-, gnjilovična-, žvepljena-, fosforova- in solitarjeva kislina), in lugaste solí so tiste stvari, ktere so živež rastlinam.

Obertnimo se do fabrik in obertnij in vprašajmo jih: kaj jim je potreba za krepak napredek? in zvedili bomo, da dober kup sol.

Vprašajmo milostljivega Stvarnika: zakaj je v nedrije zemlje, ktero nam je za prebivališče določil, toliko solí položil, in modrost njegovih del nam bo odgovorila: zato, da se stvari na zemlji ohranijo in da si človek — končnik mojega „Bodi“ — toliko lože v potu svojega obličja preživiti more. — Vprašajmo pa državnike: zakaj so zoper vso modrost Božjo in zoper vse spoznanje človeškega rodú ravno ta kamen (sol), kterege je toliko na zemlji in kateri se tako lahko dobiva, tako podražili? in dobili bomo odgovor: zato, ker je ta kamen živa potreba, zato ker ubožec kakor bogatinec solí potrebujeta, — jo tedaj oba plačati morata. Deržavniki bojo odgovorili dalje: Da kmetovavci v Švajci, na Bavarskem, Rusovskem, Pruskem in v Serbii avstrijansko sol dober kupimajo, in da na mejah teh dežel kontrantari veliko veliko avstrijanske solí v avstrijanske dežele nanosijo, to se opira na posebne mednárodne pogoje, kateri se ne dajo premeniti, — in da mnogo kmetovavcev na Tiroljskem, Koroškem in Salcburškem določeno mero solí vsako leto po nižji ceni dobiva, so nanesele posebne okoljšine teh dežel. Tako bojo govorili deržavniki.

Ako bi, hvala Bogú, ne živeli v takem času, v katerem so presvitli Cesar namestnikom neke dežele sami rekli: naj le odkritoserčno razodenejo potrebšine svoje dežele, — ako bi ne vedili, da višja vlada naša rada naravnost resnico pozveda, — ako bi znano ne bilo, da ni davnej kar je fabrikam in obertnikom domača sol po nižji ceni dovoljena, pa jim tudi ptuja sol dober kup naklonjena bila, bi si ne bil upal o potrebi dober kup solí odkritoserčno govoriti. Tako pa smemo upati, da bodo naše besede in prošnje 4 milijonov avstrijanskih kmetovavcov uslišane, ako se s prošnjo to sedaj obertnemo do prestola našega v djanji tako krepkega Vladarja. (Dal. sl.)

Našim podobarjem in malarjem, pa tudi drugim v prevdarek.

Ako ravno pretečene leta niso bile narboljšim prištevati, tako da je pri marskteri hiši zlo terdo šlo za potrebni vsakdanji kruhek, so vendarle po vsem Slovenskem ljudje z veseljem prav veliko storili za ozaljšanje cerkvá, kar živo priča, da dobro katoliški duh med Slovenci veje in da jim sv. vera ni prazna reč. Očitnih pohval smo brali po časnikih že prav veliko; tedaj molčim od teh in le nektore opazke pristavim in svoje misli v cerkvenem zidanji in zaljsanji zapišem, pa ne da bi jih kteremu posili vrvati, ali da bi celó kterege žaliti hotel.

1. Razun nekterih na vse strani dobro izurjenih podobarjev, ktere radi mojstre imenujemo, večina naših podobarjev vse altarje po enem kopitu ravná in skorej povsod, nič

manj pri izrezanih podobah kakor pri malarii, se pogreša prava lepota in posnema nature. (Govorim tukaj le od cerkvá na deželi).

Ne smemo tajiti, da v čast dežele je šteti, ker imamo dovelj domačih podobarjev, in sicer vsi so nekako vneti za svojo umetnost in ne predrago svoje dela opravljajo. Mnogim od njih bi bilo pa dobro, ako bi, saj za nekoliko časa, zlasti samouki, malo po svetu se ozerli in ogledali dela slavnih mojstrov, ali pa, kar bi gotovo jim v zgubo ne bilo, da bi še šli urit se na ptuje. V kratkem bi se naučili, kar po lastnih skušnjah morebiti do konca življenja dosegli ne bojo. Tako slovi eden naših podobarjev, da posebno lepo zna marmorirati. Kadar se pa hvalijo njegove dela, se vselaj sliši pristavek, kako da je pri delu večkrat imel ptuje podobarje za tovarše.

2. Bi bilo želeti, da zraven lepote bi bili altariji itd. terdno narejeni in tako pripravi, da bi se lahko snažiti dali.

Zlatnina pri novejših delih kaj rada zgine. Kmalo začne pokati in le prehitro se pokažejo bele ali pa rumene lise. — Nekteri altariji so tako neukretno postavljeni, da se le z velikim trudom in vselej še ne brez nevarnosti po šibkih deskah blizo priti more, podobe svetnikov praha otrebiti. Ne vém pri nekterih novih altarijih: ali bodo tako dolgo cerkev lepšali kakor stari poderti!

3. Kadar se kaj novega dela, naj se vselej vse staro brez razločka ne zaverže.

Velikrat grejo tako lepi stari kipi (podobšine) v zgubo. Pod streho cerkvá in farovžev se nahajajo še prav dobro ohranjene podobarske in malarske dela iz starih časov zaveržene, pa lepše so kakor nove na altariji. Ali bi se ne dale take reči popraviti in porabiti? Tako pride namesto lepe podobe iz starega altarja na novega podoba svetnika, od ktere v kratkem rečem, naj jo že ogledujem in presojujem kakor koli hočem, vsa, vsa je leséna! Ni zato še lepo, če barva in zlato prav vpije, in če prosto ljudstvo, katero še kaj res lepega viditi priložnosti ni imelo, kaj hvali.

4. Naj bi bilo, če je mogoče, kar se v cerkvi novega dela, zidanju cerkve primerjeno.

Prav živ izgled v tej zadevi nam je umetno in neutrudljivo prizadevanje prečastitega gosp. dekana v Kránji, kateri so orjaško gotiško zidanje mestne farne cerkve tudi z altariji gotiške podobe okinčali, in tako si slavni spominek za vselej postavili. Da bi pač veliko posnemavcov najdlí! — Ali bi ne bilo dobro, da bi vselaj, kadar se v kaki cerkvi velike poprave delajo, se način te nove naredbe predložil slavnemu škofijstvu v presojo?

5. Dobro bi bilo, kadar se na kmetih kaka nova cerkevca, farovž, kaplanija ali šola zidati mora, kjer posebne okoljšine, kakor prostor itd., ne branijo, da bi namesto tolikanj dražih planov in obrisov se lepo izdelane cerkve, farovži itd. v posnemo odbrali.

Sej imamo zalo zidane manjše in večje cerkve, farovže, kaplanije, šole. Ko bi se poglavitni deli teh posnemali, ne bilo bi toliko nevkretnega zidovja; marsikteri napčenosti bi se ognili!

Nar bolj bi bilo pa potrebno malarjem iz dežele, naj že malajo križev pot ali kar bodi si hoče, da bi izverstne dela pred sabo imeli in posnemali. Gotovo bi potem podoba Jezusa Kristusa ne bila na vsakem štacijonu drugačna, — ne bilo bi viditi učencov v Emavs iti z dežnikom (marelo) pod pasho, — in ne toliko papežev z ženskim obrazom. — Kaj bi bilo pa še reči od znamenjev pri potih? — Neki učenik je vprašal v šoli: kdo je na gori Kalvarji med drugim tudi stal pod sv. križem? — Janez odgovori: „Marija in sv. Janez“. Peter povej še ti! „Na gori Kalvarji pod sv. križem sta stala sv. Miklavž in sveta Jedert“. Otroci se namuznejo. Peter jih serdit zaverne: „Pri Janezu sta že znabiti Marija in sv. Janez bila, pri nas pa ne. Sej so mi oče pokazali sv. Miklavža pa sv. Jedert na našem znamenji.“

Med boljše malarje na Krajskem je šteti Miha Kavka iz Ihana, kateri se je precej dobro po prizadevanji rajncega barona Erberga iz Dola malarije poprijel. Sv. križev pot, ktere ga je za Dolsko cerkev pred 2 letoma naredil, je eden nar lepših cele škofije naše, akoravno barve ne upijejo. Tudi druge dela v Dolski cerkvi, kakor podoba sv. križa, posebno pa prav lepa podoba sv. Marjete na novem banderu ga hvalijo. — Sploh pa tukaj še pristavim, da cerkev sv. Marjete v Dolu, čeravno ni velika, je skoz in skoz prav čedno okinčena in prav nič nedostojnega ne na njenem lišpu, ne na podobah v nji ne najdeš. Vse priča, kako razumni in skerbni so verli gosp. fajmošter J. Breclnik. Ponosni zvonik, novi altariji, lepa cerkvena oprava, novo bandero z prelepo zvezdo, novi križev pot, pokopališe, nova šola in, tačasno zidanje nove kaplanije oznanujejo čast blagega gospoda. Cerkev posebnih dohodkov nič nima, le radodarnost za lepoto hiše božje vnetih Dolanov podpira trud skerbne pastirja. Le to so še blagodušni gosp. pozabili, da njih lastno stanovanje, — farovž — poprave potrebuje, kar očitno priča, da ne „zelus domus propriae“, ampak „zelus Domus Dei“ jih vodi. Vém, da mož, kateri je skoz celo življenje do sivih las s častjo hodil, hvale ne potrebuje in da je na meji življenja tudi ne iše, — al v izgled drugim naj bo to zapisano. — c.

Jezikoslovne drobtinice.

Nekaj o besedi kontusz.

Ker so nam v 60. listu „Novic“ gosp. prof. Terstenjak od obleke kóntuš = kantusz = *κάνδης περισχός* spomenili, da se le pri Polakih in Rusih najde, ktere za mediške pokolenike imajo, naj povém, kar sem na lastne ušesa slišal v svoji domovini pri Rogatcu. Govori se tam: „Obleci otroku kantušek“, „mati so za kantuš platna kupili“ itd.; torej rabi se ta beseda za otročjo obleko iz pisane tkanine. Od kod pride tedaj, da Rogatčani, Šatarčani (Zitalčani) in Koločani to obleko poznajo? — So morda tudi oni mediškega plemena Sarmatov Limigantov, kakor Polaki in Rusi, kateri dandanašnji kontusz nosijo? Pa to mnenje bi nasproti bilo terdenju gosp. pisatelja, ki pravi: „Pohorce in slovenske prebivavce Koroškega, dalje kranjske Gorence imam za praslovane (Urslaven)“. — Štirski in kranjski Dolenci niso nikdar Sarmati Limigantes bili, temuč novi prišelci“ itd.

S tem bi se toraj ne dala dognati resnica, da Sarmati „Medorum soboles“ niso bili Slovani. Rad bi zvedil po „Novicah“, kako se ta gordiški voz razvezati more, ktere smo tako urno zamotali. Visoko učeni gosp. Terstenjak bodo nam drugi Aleksander, ako ga razdobjo. — Da pa Heneti in Vindi ni vse eno, to so terdili starodavni pisatelji: Herodot lib. I. str. 43. Liv. lib. I., Strabo lib. X. de Ponto str. 574, Melanthon Chronl. lib. I. str. 24 in Fuhrmann piše v svoji knjigi — Vet & Nov. Austr. pars I. cap. 4: — „Venedos (Henetos) cum tempore Paphlagonos vocitatos fuisse, quia revera Riphadiceam Paphlagoniam inhabitabant. Quum vero una pars eorum a Trojano excidio in hodiernam Italiam, inde vero in Illyricum — migrasset, Paphlagoniam totam Riphadibus reliquerunt.“

V Admontu 1. aug. 1857.

Enrik Rešek.

Kdor drugim jamo koplje, sam va-njo pade.

Narodna pripovedka po „Nevenu“.

V nekem selu je živil pošten in delaven mož z imenom Ivan; imel je ženo in edino hčer Jelico. Ivan ni bil bogat imel pa je vendar, česar mu je hilo treba za življenje, in kar koli je začel, vse mu je dobro izpod rok šlo. Za to pa je bil tudi vedno vesel in je živil srečen ter zadovoljen s svojimi; za drugo se ni kaj pečal. Njegovi sosede so pa bili hudobni ljudje; zavidali so mu srečo in mu vse vkljub delali, kar so le mogli.